

Eerste samenkomst van het lerend netwerk 'oriëntatie van sociaal werk op duurzame ontwikkeling'

Datum: vrijdag 21 maart 2008, van 14u00 tot 17u00

Plaats: conferentiecentrum Café de Fiennes

Verslag: Magali Decloedt

Aanwezig: Danny Anné (HoWest), Hilde Bevers (KHLeuven), Evy De Bie (Plantijn Hogeschool), Magali Decloedt (DHOVlaanderen/Project DOEN!), Myriam Deroo (HoWest), Ilse Devroe (VOSEC), Ward Dumoulin (Katho), Pieters Lievens (KHK), Frank Meys (HUB), Jef Peeters (KHLeuven), Caroline Van Kerckhove (Globelink), Inge Van Roose (HoGent), Josse Van Steenberge (AUHA), Kries Vanoverberghe (Katho), Katrien Vanpoeck (Vlaamse overheid), Eddy Vantilt (Oikonde), Agnes Verbruggen (HoGent), André Verstraelen (Xios Hogeschool)

Verontschuldigd: Philippe Bocklandt (Artvelde Hogeschool), Dirk Bogaert (Artvelde Hogeschool/UGent), Erwin De Bruyn (STEBO), Hans De Greve (Vereniging waar armen het woord nemen), Andy Debrabander (HoWest), Kristel Driessens (KdG Hogeschool, UA), Willem Elias (VUB), Gunter Gehre (KHLeuven), Sara Hendrick (HUB), Koen Hermans (KULeuven), Dirk Devos(katho), Bernadette Houdart (HUB), Karin Lecluyze (HoWest), Jo Lefevere (Artevelde Hogeschool), Thomas Maesele (UGent), Frank Monsecour (Artevelde Hogeschool), Inge Platteeuw (HoWest), Leida Rijnhout (VODO), Frank Rochus (KdG Hogeschool), Katrien Seynaeve (KHK), Riet Steel (HoGent), Els Timmermans (Plantijn Hogeschool), Hilde Van Rossen (Katho), Anniek Vandecasteele (RISO Gent), Paul Vandenberghe (HoWest), Heleen Vandenhoute (KHLeuven), Catherine Vanderzande (Hogeschool Antwerpen), Tom Vanwing (VUB), Nicole Vettenburg (UGent), Griet Vielfont (Opbouwwerk Antwerpen), Chris Vluymans (KdG Hogeschool)

Agenda

1. Duurzame ontwikkeling in het hoger onderwijs: het internationale kader
2. Voorstelling initiatiefnemers: project DOEN! en Project Sowedo
3. Vlaams Implementatieplan Educatie voor Duurzame Ontwikkeling
4. Ervaring uit de praktijk: Associatie Universiteit Hogescholen Antwerpen
5. Discussie en verwachtingen
6. Varia
7. Volgende samenkomst

---

1. Duurzame ontwikkeling in het hoger onderwijs: het internationale kader

Er wordt een overzicht gegeven van het internationale kader voor de integratie van duurzame ontwikkeling in het hoger onderwijs.

Het overzicht van internationale charters en declaraties, en de linken naar de originele teksten, kan je raadplegen op de website van Project DOEN!

2. Voorstelling initiatiefnemers

a) project DOEN!

Het project DOEN! wordt toegelicht door Magali Decloedt. Voor alle informatie over het project, zie www.mvovlaanderen.be (rubriek 'hoger onderwijs'). Project DOEN! lanceert na de paasvakantie haar eigen website, namelijk www.dhovlaanderen.be. DHO Vlaanderen staat voor Duurzaam Hoger Onderwijs Vlaanderen en is de nieuwe naam van Project DOEN!

Beknopte samenvatting van DHO Vlaanderen/Project DOEN!:

DHO Vlaanderen/Project DOEN! organiseert activiteiten voor integratie van duurzame ontwikkeling in hoger onderwijs. De focus ligt op het integreren van duurzame ontwikkeling in de curricula en in de interne bedrijfsvoering. De belangrijkste methodiek bestaat uit kennisuitwisseling en -opbouw via lerende netwerken. Daarnaast wordt een inventaris van initiatieven omtrent duurzame ontwikkeling continu geactualiseerd. Met dit alles streeft DHO Vlaanderen/Project DOEN! ernaar dat alle afgestudeerden in het Vlaams hoger onderwijs inzichten en competenties bezitten om bij te dragen aan duurzame ontwikkeling.

b) Project Sowedo

Het Project Sowedo wordt toegelicht door Jef Peeters en Hilde Bevers.

Beknopte samenvatting van Project Sowedo:

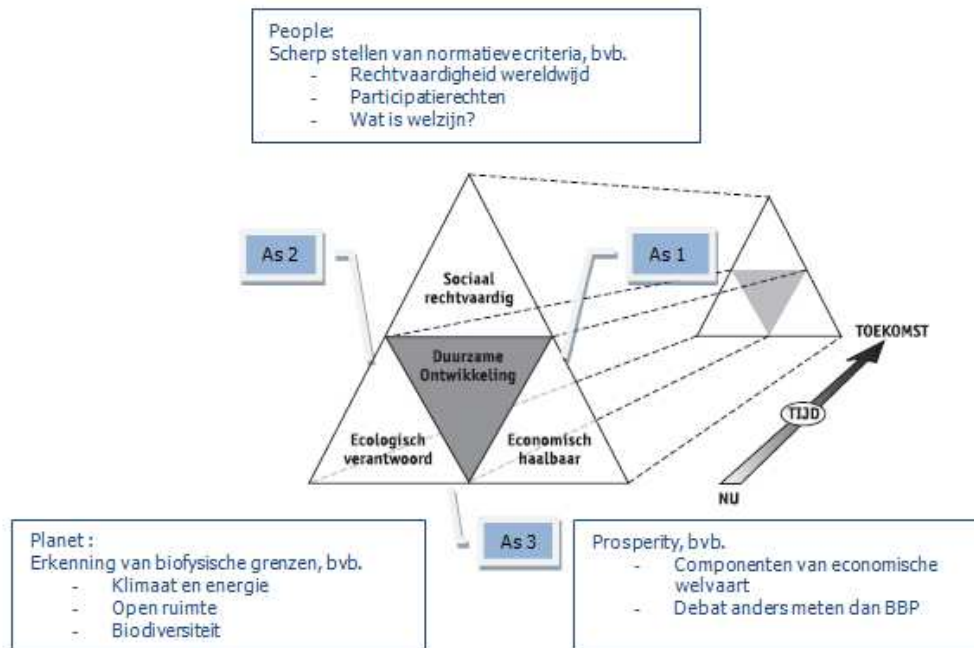
Het project heeft de bedoeling om Sociaal Werk te oriënteren op duurzame ontwikkeling, en de integratie van ecologische, sociale, economische en participatieve aspecten in het Sociaal Werk systematisch op te pakken.

Eenzijds is er conceptueel werk nodig. Via een **literatuurstudie** wordt onderzocht welke vormen van dergelijke integratie in Sociaal Werk reeds beschreven zijn. Dat kan de basis leggen voor het bijsturen van basisconcepten van Sociaal Werk zoals die aanwezig zijn in de opleidingen Sociaal Werk en bij de beroepsgroep van de sociaal werkers. Anderzijds wordt de **praktijk** bestudeerd. Hilde Bevers bezoekt sociaal werk organisaties en gaat zo op zoek naar goede praktijkvoorbeelden van integratie van duurzame ontwikkeling. Dat alles leidt dan tot een rapportage, presentatie en verdere verspreiding van de verzamelde ideeën en voorstellen, zowel naar de opleidingen in Sociaal Werk als naar de verschillende sectoren en organisaties in het Sociaal Werk.

Voorlopige conclusies literatuuronderzoek:

- In de internationale definitie van sociaal werk ontbreekt aandacht voor de ecologische pijler
- Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling waarbij aandacht gegeven wordt aan de integratie van en de synergie tussen de sociale, de ecologische en de economische dimensie. 'Participatie' zit niet in de definitie verrat, terwijl het een essentieel uitgangspunt is voor sociaal werk.
- Proces van wederzijdse interactie en bijstelling:
  - o t.o.v. SW:
    - ecologische normativiteit binnenbrengen, in relatie tot andere normatieve aspecten
    - verhouding tot economie (creëren van welvaart) onderzoeken
  - o t.o.v. DO:
    - aandacht voor het maatschappelijk proces van onder uit (bottom-up)
    - normativiteit van DO aanscherpen vanuit perspectief van het sociaal werk
- Aanzetten tot invulling

Integratie van duurzame ontwikkeling in hoger onderwijs

Bron Basisfiguur: Vakreview filosofie en DO, DHO Nederland

As 1: people – prosperity

- verhouding welvaart (behoeftebevrediging) tot algeheel welzijn
- recht op arbeid, en kwaliteit van die arbeid
- coöperatief ondernemen
- sociale economie als terrein binnen het sociaal werk

As 2: people-planet

- rechtvaardige verdeling van hulpbronnen:
- ecologische voetafdruk en EAA (eerlijk aardeaandeel)
- 'rechtvaardige duurzaamheid' (Peter Tom Jones, Terra incognita)
- belang kwaliteit fysische omgeving voor levenskwaliteit (eco-social approach)
- betekenis van natuur voor mens-zijn (ecological social work)

As 3: planet – prosperity:

- milieuvriendelijk ondernemen
- efficiëntiecriteria
- voeding en duurzame landbouw

Intergratie en synergie: people-planet-prosperity

- efficiëntie criterium (Wolfgang Sachs, factor 4, factor 10)
- onthaasting (pluri-actieve samenleving)
- zorgethiek (Tronto)
- Praktijkvoorbeeld: ecologisch georiënteerde sociale economie (kringwinkel)

Duurzame ontwikkeling is een maatschappelijk **proces** (Δt)

- aandacht voor fundamentele opvattingen en denkkaders
  - o moderne emancipatiegedachte: emancipatie gebaseerd op materiële groei
  - o vooruitgangsidee
  - o ontwikkelingsidee
  - o autonomie versus kwetsbaarheid en interafhankelijkheid (rechtenethiek en zorgethiek)
  - o zingeving (relatie identiteitsbeleving en duurzame levenswijze)
- Onderliggend mensbeeld:
  - o 'individualisme' als dominante moderne mensbeeld
  - o verschuiving naar een relationeel mensbeeld (verbondenheid)

- o mens als deel van de natuur

Voorlopige conclusies praktijkonderzoek:

- DO is een zeer breed begrip en in zekere zin ook een nieuwe invalshoek in het sociaal werk. Meestal wordt meteen verwezen naar ecologische thema's. Vele organisaties maken (nog) niet meteen de koppeling tussen de drie pijlers van duurzame ontwikkeling. De inleiding van het gesprek is als het ware een stukje vorming, een eye-opener. Het is belangrijk dat het begrip breed en goed geduid wordt. Vorming in de sector lijkt ons in deze geen overbodige luxe.
- De focus van het bezoek aan organisaties ligt op de KERNactiviteit. We onderscheiden voorlopig twee categorieën in sociaal werk organisaties:
  - o Organisatie die in de missie/visie DO bewust als referentiekader hanteren, bvb. (niet limitatief):
    - Opbouwwerk: Het duurzaam huis (Samenlevingsopbouw Gent)
    - Sociale economie: De Wroeter (Kortesseem), Educar (Merksem), de Punt (Gentbrugge) en vele andere
    - Armoede: Vereniging waar armen het woord nemen, Leren ondernemen (Leuven), Bind Kracht (Antwerpen), ea
  - o Organisaties die DO niet expliciet in de doelstelling opgenomen hebben, maar die duurzaam werken aan een of meerdere pijlers van DO, voornamelijk de sociale.
- Er ontbreekt nog veel informatie. Het lijkt ons riskant en zeker nog te vroeg om op dit ogenblik organisaties te 'groeperen'. We proberen zoveel mogelijk verschillende aspecten te onderscheiden.
- Het bezoeken van organisaties vraagt veel tijd. Er wordt vanaf nu ook gewerkt met focusgroepen. Deze kleine gespreksgroepen kunnen bestaan uit mensen van één soort organisatie uit verschillende regio's (vb CAW's, OCMW's) die samen uitgebreid praten over duurzame ontwikkeling in de organisatie. Er kan ook gekozen worden om verschillende organisaties samen te brengen in één regio. Daarnaast kan ook een focusgroep georganiseerd worden binnen één grote organisatie met diverse werkaspecten.
  - Alle suggesties vanuit het lerend netwerk om bepaalde personen of organisaties aan te spreken, zijn welkom.

Reacties van het lerend netwerk

- Het lerend netwerk adviseert om personeelswerk ook mee op te nemen in het onderzoek.
- De huidige onderzoeksfase is een terreinverkenning. Er is geen representatieve steekproef gemaakt.

c) Het lerend netwerk 'oriëntatie van sociaal werk op duurzame ontwikkeling'

Met het lerend netwerk willen project Sowedo en Project DOEN! het denken en de uitwisseling van ideeën rond DO in het sociaal werk stimuleren. Veel belangrijke thema's van sociaal werk hebben grote raakvlakken met het concept 'duurzame ontwikkeling'. Door docenten en praktijkwerkers samen te brengen, kan de theorie van de praktijk leren en omgekeerd. Op die manier wordt gewerkt aan de integratie van DO in de curricula van de opleidingen, de integratie van DO in het beroepsprofiel van de sociaal werker, en aan de afstemming van praktijken en organisaties in het sociaal werk op DO.

3. Vlaams Implementatieplan Educatie voor Duurzame Ontwikkeling

Zie slides en tekst in bijlage.

4. Voorbeeld uit de praktijk: Associatie van Universiteit en Hogescholen Antwerpen

De maatschappelijke problemen worden in Antwerpen zeer sterk gevoeld, ook door professoren, studenten, managementteam van de AUHA, ... De brug met de onderwijsinstellingen is vlug gelegd.

Hoger onderwijsinstellingen kunnen op vier assen meewerken aan sociale economie, namelijk in de curricula, in de interne bedrijfsvoering, in de maatschappelijke rol die ze vervullen en in het onderzoek.

a) Curricula

Het keuzevak 'sociale economie' wordt momenteel gevolgd door 90 studenten. Het wordt gegeven door een econoom en een juriste. Het is een idee om een bacheloropleiding te ontwikkelen omtrent sociale economie. Momenteel bestaat de opleiding 'management in sociale economie' in samenwerking met de Universiteit Hasselt

b) Onderzoek

Het instituut voor sociale economie is opgericht in 2007. Het is een samenwerking van drie faculteiten, namelijk Toegepaste Economische Wetenschappen, Rechten en Sociologie. Voorbeelden van onderzoek zijn:

- Studie van de behoeften van sociale organisaties die actief zijn om jongeren op een rechtstreekse of onrechtstreekse manier (terug) op de (reguliere) arbeidsmarkt te brengen" (opdrachtgever: SD Worx fonds)
- Onderzoek inzake organisatie en de ontwikkeling van de sociale economie
- Studie en analyse van het werkveld van de sociale economie in Antwerpen

c) Dienstverlening (maatschappelijke rol)

Sociaal juridisch advies geven aan sociale (economie-)ondernemingen

d) Interne bedrijfsvoering (instelling als voorbeeld)

De AUHA is de grootste werkgever van Antwerpen. In het kader van het PORTA-project is een businessplan ontwikkeld met kleine en grote voorstellen om sociale economie en MVO toe te passen in de eigen bedrijfsvoering.

Voorbeelden van kleine initiatieven zijn:

- Inschakeling van strijkatelier voor personeel
- Catering vanuit sociale economiebedrijven tijdens recepties
- Bewaking van de parkings door langdurig werklozen.

Voorbeelden van grotere initiatieven

- Sociale clausule opnemen in de offertes (bvb. voorrang aan bedrijven die minstens 1 à 3 procent van de doelgroep in dienst hebben)

5. Verwachtingen voor de volgende samenkomst

Voorstellen van onderwerpen voor de volgende samenkomst zijn:

- Interactieve oefening over de positionering van het sociaal werk ten opzichte van duurzame ontwikkeling
  - o Voorstel voor gastspreker: Dirk Le Roy van Sustenuto/Project DOEN!
- Focus op bepaalde doelgroepen binnen sociaal werk en duurzame ontwikkeling
  - o Gastspreker: Leida Rijnhout van VODO

Verwachtingen van de deelnemers:

- Inhoudelijk:
  - o Duurzame ontwikkeling, duurzaam ondernemen, maatschappelijk verantwoord ondernemen, sociale economie, ... De groep geeft aan dat de terminologie niet geheel duidelijk is. Er is vraag naar een tekst (een basisnota/sneuveldtekst) waarin deze begrippen worden beschreven vanuit hun betekenis voor het sociaal werk.
  - o De interactie tussen sociaal werk en de opleidingen is zeer interessant. Het zou dan ook interessant zijn, mocht het werkveld sterker vertegenwoordigd zijn in het lerend netwerk.
  - o Hoe nemen we vanuit het sociaal werk positie in ten opzichte van duurzame ontwikkeling? Het sociaal werk moet op zijn eigen fundamenten bevraagd worden. Duurzame ontwikkeling als integrerend principe, als referentiekader.
  - o Welke strategie ontwikkel je om met duurzame ontwikkeling in de opleiding aan de slag te gaan?

- Output:
  - o Er is interesse om naar een concrete output toe te werken (studiedag, publicatie, duurzaamheidsinstrument, intensief samenwerkingsprogramma tussen verschillende hogescholen, ...).

6. Varia

Het lerend netwerk richt zich naar docenten van sociale hogescholen en praktijkwerkers uit het sociaal werk. Geïnteresseerden uit andere opleidingen binnen sociale wetenschappen zijn ook welkom om mee te denken over de integratie van duurzame ontwikkeling in (de opleiding tot) het sociaal werk.

7. Volgende samenkomst

Donderdag 29 mei 2008

Projecten met steun van de Vlaamse overheid